

Sukupuoli oppimisen voimavarana - feministinen pedagogiikka?

Aiska Hiltunen

Feministinen pedagogiikka lähtee oletuksesta, että naiset ja miehet sosiaalistuvat eri tavoin, ovat erilaisia ja hyötyvät näin ollen myös oppimisessaan erilaisista pedagogisista lähestymistavoista.

Kun presidenttikin jo on Suomessa nainen, niin mihin enää feminismiä tällä vuosituhannella tarvitaan? Ei pedagogiikassa ainakaan. Eikö naisille ole koulutuksen kentillä kaikki jo mahdollista ja vähän enemmänkin? Ainakin naisten määrällinen ylivalta aikuiskoulutuksessa voisi viitata paremminkin tarpeeseen tukea miehille erityistä oppimista.

Feministisellä pedagogiikalla tarkoitetaan monenlaisia asioita, niin oppimisen käytäntöjä kuin niitä koskevia teorioitakin. Feministinen pedagogiikka on eron tekemisen politiikkaa. Se lähtee oletuksesta, että naiset ja miehet sosiaalistuvat eri tavoin, ovat erilaisia, ja hyötyvät näin ollen myös oppimisessaan erilaisista pedagogisista lähestymistavoista. Haarukoin tässä katsauksessa hieman nais erityyppisen oppimisen historiaa, taustaideoita ja nykyisiä sovelluksia. Aluksi määrittelen lyhyesti sekä feminismin että pedagogiikan.

Feministinen?

Feminismillä tarkoitetaan niitä mahdollisuuksia ja erityisyyksiä, joita naissukupuolesta seuraa. Se on naisen sukupuolen huomioonottamista niin yksilön kuin yhteisönkin tasoilla. Se on myös tietoista toimintaa sen puolesta, että sukupuoli

ei olisi ainakaan tekemisen este. Feminismi on jatkuvaa eron tutkimisen prosessia, tietoisuutta eroista: sukupuolten välillä, naisten kesken, erilaisuudesta omassa itsessä. Feminismeistä on hyvä puhua monikossa, sillä kyse on henkilökohtaisesta ideologiasta tai katsantotavasta, ja siksi kuskakin naisessa erilaisesta. Myös saman naisen feminismi voi muuttua vuosien varrella.

Pedagogiikka?

Pedagogiikassa olemme tekemisissä muutoksen kanssa, oppimisen ja uuden oivaltamisen kanssa. Pedagogiikka on tilan tekemistä muutokselle, polun tasoittamista tiedon puun juurelle. Taustaoletuksena on uskomus, että ihmisillä on rajattomasti käyttämättömiä tiedollisia, taidollisia ja ajatuksellisia resursseja, joita taitava pedagogi voi houkutella esiin. Hyvässä pedagogiassa otetaan huomioon oppiminen tilanteena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen – se on dialoginen prosessi, jossa myös pedagogi oppii ja muuttuu.

Historiaa

Feministinen tai nais erityyppinen pedagogiikka on feministisen naisliikkeen hedelmä ja perillinen. Alusta asti – siis 1900-luvun alkupuolelta saakka

- naisasialiike on ollut kiinnostunut opettamisesta, jo siksikin että varhaisten suffragettien tyyppillisin ammatti oli opettaja. Silloin taisteltiin esimerkiksi Suomessa opiskelun oikeuksista: naisen oikeudesta ylioppilastutkintoon, korkeakouluun tai tohtoriksi. Erityisesti ns. toisen vaiheen feminismi 1970-80 -luvulla korosti sukupuolten eroa ja nais erityisyyttä, naisten omaa. Se synnytti niin oppimisen, taiteen, kulttuurin kuin hoivankin alueille erilaisia ”vain naisille” tarkoitettuja projekteja.

Feministinen pedagogiikka on usein alkanut käytännöstä, ja tutkimus, teoria on tullut vasta jälkeempään. Naisliike loi pedagogista historiaa omilla kursseillaan ja koulutustapahtumissaan. Toiminta syntyi tarpeesta, ja 1970-luvulta alkaen tätä toimintaa alettiin kutsua feministiseksi pedagogiikaksi. 1980-luvulta alkaen feminististä pedagogiikkaa on tutkittu naistutkimuksen piirissä. Suomessa pedagogian alan naistutkimus on kohdistunut lähinnä kouluissa tapahtuvaan tyttöjen ja poikien erilaisuuteen, aikuiskoulutuksen osalta feministisen pedagogiikan tutkimus odottaa vielä tekijöitään.

Naisen tarina

Perusoivallus feministisessä pedagogiikassa on tarinan, kertomuksen käyttäminen sekä menetelmänä että teoreettisena raamina. Ajatus lähti siitä, että naisilta puuttui historia ja ääni. Toisinaan ääni oli kuulunut niin hiljaisesti kulttuurin marginaalissa, että se oli jäänyt huomaamatta. Feministisessä pedagogiassa haluttiin antaa ääni sekä yksittäisille naisille että naisten yhteiselle kognitiiviselle historialle. Feministien vanha iskulause ”henkilökohtainen on poliittista” muovautui muotoon ”henkilökohtainen on pedagogista”. Kaikki naisen kokemukset, elämäntilanne, odotukset, aiemmat opinnot ja kokemukset oppimisesta ovat läsnä naisen tarinassa, ja siinä miten uusi oppiminen tapahtuu tässä ja nyt.

Naiset ja miehet ryhmissä

Feministinen pedagogiikka kiinnittää huomiota myös sukupuolten erilaiseen oppijoiksi sosiaalistumiseen. Sosialisatiion vaikutus ryhmätilan-

teissa näkyy vaikkapa tilan ottamisen ja keskustelutapojen eroissa. Siinä, missä pojille ja miehille on ominaista ottaa tila haltuun, kysyä, kommentoida, argumentoida ja olla myös oppijoina aktiivisia, naiset ja tytöt keskittyvät helpommin ryhmäprosessiin, myötäilemään, tukemaan ja olemaan samaa mieltä. Oppimistilanne on vuorovaikutustilanne, jolla on oma keskustelu- ja valtarakenteensa. Myös kouluttajan on todettu usein osoittavan eri sukupuolille erilaisia odotuksia ja huomiota.

Kouluttajan rooli

Feministisessä pedagogiikassa koulutustilanteen valtarakenteet on pyritty tekemään näkyviksi ja vähintään kommentoimaan, usein myös muuttamaan niitä. Perinteinen opettaja on nähty pankkiirin kaltaisena, joka säilöö opiskelijoihin haluamaansa, itse valitsemaansa ja suodattamaansa tietoa mahdollisimman tehokkaasti. Feministinen pedagogi puolestaan on enemmänkin kättilön kaltainen, joka auttaa oppijaa synnyttämään sitä tietoa, mitä hänessä itsessään jo on. Myös ajatus valmentajasta on ollut keskeinen. Valmentessaan, auttaessaan tietoa syntymään myös pedagogi on itse oppimassa, kyse on aina dialogisesta prosessista. Nykyisin pedagogin vuorovaikutteista roolia on pohdittu laajasti jo muissakin yhteyksissä.

Oppimisen tila ja tilanne

Myös oppimisen tilasta ja tilanteesta on feministisessä pedagogiikassa keskusteltu paljon. Koulutuspaikan on oltava naisten helposti saatavilla, sen on oltava jo itsessään oppimista tukeva ja esteettinen. Kurssin käytäntöjen on tehtävä

kurssista helposti lähestyttävä ja sovittava naisten elämäntilanteeseen. Tila voidaan ymmärtää myös mielen ja ruumiin tilana: kouluttajan tehtävä on poistaa oppimisen esteitä luomalla ryhmään positiivinen mielentila, duurisävyinen ilman ala, jossa muutoksia voi tapahtua. Ruumiillisuutta tilassa on pyritty ottamaan huomioon harjoittamalla aivojen sijasta koko kehoa.

Tunteet oppimisessa

Oppimisen ja opiskelun herättämiä tunteita on myös pohdittu. Oppija ei- aikuiskoulutuksessaan – koulustilanteeseen tullessaan heitä kehoaan ja mieltään narikkaan ja tule tunnille vain aivojensa, kognitiivisen ns. ”järkensä ” kanssa, vaan kokonaisuutena. Opittavat asiat, ryhmä, kouluttaja ja kokemus oppimisen edistymisestä voivat kaikki herättää tunteita, joita on viisasta kunnioittavasti käsitellä, tai joiden olemassaolon toteaminen ja sille tilan antaminen jo itsessään voi auttaa.

Kaksi tapausta: Oppijan kokemus

Kesällä 1992 hollantilainen kouluttaja, Ph.D Lenette Shuijt piti suomalaisille naisille kurssin naisista, arvoista ja johtajuudesta Avoimessa Naisten Korkeakoulussa Helsingin Lauttasaaressa. Mikä teki kurssista feminististä pedagogiikkaa – paitsi se, että osallistujat ja kouluttaja olivat naisia, ja koulutus tapahtui naisten kurssikeskuksessa? Kurssi rakentui perinteestä poikkeavassa järjestyksessä: kouluttaja lähti liikkeelle osallistujien omista tarinoista ja kokemuksista. Substanssi opittiin esimerkkien ja jaettujen kokemusten kautta, ei luennoista. Kouluttaja ei olettanut tuntevansa suomalaisten osallistujien, noin 15 naisjohtajan tilannetta, vaan kunnioitti heitä itseään asian- tuntijoina, oman johtajuutensa subjekteina.

Kurssin alussa sovittiin yhteisistä käytännöistä, ja kirjattiin ne ylös. Näin ennakoitiin oppijoiden vahvuuksia ja heikkouksia. Näitä olivat esimerkiksi arkuus ottaa johtajuutta ja pyrkimys välttää epämiellyttäviä asioita. Kouluttajan rooli muistutti valmentajan roolia: kysymyksillä ja huomioilla hän johdatteli kurssin oppimispro-

sessia, ja kantoi siitä vastuuta, mutta viime kädessä opiskelijat tekivät kurssin ja sen ohjelman. Kussakin aihepiirissä pohdittiin omaa naiseutta ja naiseksi sosiaalistumisesta ja sen vaikutusta tilanteeseen. Kokemus kurssin oppijana oli virkistävää: kyse oli minusta, minun arvoistani ja johtajuudestani – ei jostakin ulko- tai yläpuolelta saneltavasta johtamisen ideologiasta.

Kouluttajan kokemus

Kun itse vajaat kymmenen vuotta myöhemmin toimin kouluttajana Oulun KSL:n Osaamisen Kierätykeskuksessa tapahtuvassa Naisten yrittäjäkoulussa, yritän tarkkailla omaa toimintaani feministisen pedagogiikan kiikareiden läpi. Edelleen kurssin käytännöt tekevät toiminnasta naiseriityistä: ryhmä koostuu naisista, paikka on naisille helposti saatavilla, kouluttajat ja kurssin organisaattorit ovat naisia. Feministinen pedagogiikka on kuitenkin enemmän kuin vain tätä: se on naisten elämän kokonaisuuden huomioonottamista, opetettavan soveltamista suoraan elämän rikastajaksi ja arjen hyödyksi.

Kun pohditaan aikaa ja aikatauluja, harjoituksessa huomioonottamista naisten yhteiset ja erityiset aikaan liittyvät asiat. Kun mietitään historiaa, käydään läpi kunkin oman suvun naisten tarinoita ja niitä ominaisuuksia, joita sieltä on peritty. Kun pohditaan viestintää, keskustelu lähtee liikkeelle omista vahvuuksista ja heikkouksista ja koetuista vuorovaikutustilanteista. Kun puhutaan vallasta, aloitetaan lapsuuden perheistä ja nuoruuden kaveriporukoista ja hahmotetaan omaa tapaa toimia. Kurssin palautteet osoittavat, että feministisen pedagogiikan keskustelun on syytä jatkaa.

Lopuksi

Paljon siitä, mitä feministisen pedagogiikan piirissä on viimeisen parin vuosikymmenen aikana kehitelty, kokeiltu ja ajateltu, on siirtynyt ja siirtyy muualle, yleisen pedagogian pariin. Osa ajatuksista oli alunperinkin muista vaihtoehtoisista pedagogioista kulkeutuneita nomadeja. Silti naisten ja oppimisen pohdinnalle on yhä tilaa ja tilausta.